

Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği'nin Tarihsel Gelişim Süreci: Türkiye Örneği

Historical Development of Ostomy and Wound Care Nursing: Turkey Sample

 DENİZ ÖZTÜRK*
 AYIŞE KARADAĞ**

Geliş Tarihi: 07.09.2018, Kabul Tarihi: 05.10.2018, Yayın Tarihi: 29.03.2019

Cite this article as: D Öztürk, A Karadağ. Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği'nin Tarihsel Gelişim Süreci: Türkiye Örneği. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi 2019;16(1):73-78.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

© Telif Hakkı 2019 Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Semahat Arsel Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Merkezi (SANERC) - Makale metnine www.kuhead.org web sayfasından ulaşılabilir.
© Copyright 2019 by Koç University School of Nursing Publication of the Semahat Arsel Nursing Education and Research Center - Available online at www.kuhead.org

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği (SYBH)'nin Türkiye'deki gelişim sürecini örnekleriyle açıklamaktır. SYBH; abdominal bölgede yapay yolla ağızlaştırılan açıklığı bulunan veya dış etkenler nedeniyle deri/deri altındaki dokularda, organlarda anatomik ve fonksiyonel bütünlüğü bozulan bireyin, bakım gereksinimlerini belirlemeye, ilgili girişimleri uygulamaya, değerlendirmeye; bireyin kendi gereksinimlerini karşılayabilir düzeye getirmeye yönelik yapılan bakım uygulamalarının bütünüdür. Dünyada SYBH'nin gelişimi 1950'lerin sonlarına rastlamasına rağmen, Türkiye'deki gelişmeler bulunduğumuz çağın başlangıcına denk gelir. Türkiye'de bu alanda yaşanan en önemli gelişme, ilk Stomaterapi Ünitesinin ve Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği'nin kurulmasıdır. İkinci olarak, 2011 yılında SYBH'nin yasa ile tanımlanması ve görev/yetki/sorumluluklarının belirlenmesidir. Bir mesleğin profesyonelleşme sürecinde taşıyacağı kriterleri karşılamada önemli yol kat eden SYBH, Türkiye'de önemli projelerle gündeme gelmiştir. Sonuç olarak SYBH aktif olarak gelişmeye ve yapılanmaya devam ederek stoması ve yarası olan bireylerin/ailelerin yaşamlarında fark yaratmaktadır.

Anahtar kelimeler: Stoma; yara; hemşirelik; türkiye örneği.

ABSTRACT

This study explains the historical development of ostomy and wound care nursing (OWN) in Turkey with examples. OWN involves all of the necessary care practices required when determining the care needs of an individual who has undergone an artificial opening into abdomen or in whom the anatomical and functional integrity of the skin and subcutaneous tissues/organs has been disrupted by external factors, when administering and evaluating the relevant interventions, and when administering care to allow patients to fulfil their own needs. Although the development of OWN dates to the late 1950s, its emergence in Turkey dates to the beginning of this century. The most remarkable progress noted in this field in Turkey has been the establishment of the first stomatherapy unit, the Association of Wound, Ostomy and Incontinence Nursing, while a further milestone has been that OWN was defined by law in 2011, determining its duties/power/responsibilities. As an occupation, OWN, which has come a long way on the road to fulfilling the necessary criteria for its professional recognition, has gained currency with a number of important projects in Turkey. In conclusion, by continuing its active development and evolution, OWN is making a difference in the lives of patients and families alike.

Keywords: Stoma; wound; nursing; Turkey sample.

* D Öztürk, Doktor Öğretim Üyesi
Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Ankara
Yazışma Adresi / Address for Correspondence:
Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Fatih Sultan Mahallesi, 06790 Etimesgut/Ankara
Tel: 0312 246 66 66-2165 Faks: 0312 246 66 76
e-posta: deniz_genc@hotmail.com

** A Karadağ, Profesör Doktor
Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İstanbul
e-posta: akarada@ku.edu.tr

Stoma, ağız veya ağız benzeri kısım; abdominal yüzeye getirilen tüp şeklindeki organın dışı yapay açılımı olarak tanımlanmaktadır. Yara ise, dış etkenler ile bir organ ya da dokunun yapısında meydana gelen bozulmadır.⁽¹⁾ Hemşirelik bakımı; hemşirenin, fiziksel, psikolojik ve sosyal yönde mevcut ya da olası sağlık problemlerine sahip bireyin bakım gereksinimlerini belirlemeye, karar vermeye, uygulamaya, değerlendirmeye ve bireyin kendi gereksinimlerini karşılayabilir düzeye getirmeye yönelik kurduğu yardım edici ve savunucu bir ilişki türü, etik ve yasal bir sorumluluğudur.⁽²⁾ Bu tanımlar ışığında Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği (SYBH); yapay yolla abdominal yüzeye ağızlaştırılan bir açıklığı (stoma) veya dış etkenler nedeniyle yapısında bozulma meydana gelmiş (yara) bir organı olan bireyin, bakım gereksinimlerini belirlemeye, girişimlere karar vermeye, uygulamaya, değerlendirmeye ve bireyin kendi gereksinimlerini karşılayabilir düzeye getirmeye yönelik yapılan bakım uygulamalarının bütünüdür. Türkiye'de 2011 yılında yürürlüğe giren "Hemşirelik Yönetmeliği"nde bu özel alan "Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği" olarak tanımlanmıştır. Buna göre Stoma ve Yara Bakım Hemşiresi; stoma, yara, inkontinans ve fistül sorunu olan bireylere yönelik tanı, tedavi ve bakım hizmetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesinden sorumlu özel dal hemşiresidir.⁽³⁾

Dünyada yarım asrı aşan bir süredir var olan SYBH, Türkiye'de 1990'ların sonunda sempozyumlar ile gündeme gelmiş olup, bu alandaki mihenk taşı, 2000 yılında Gazi Üniversitesi Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde Stomaterapi Ünitesinin kurulmasıdır.⁽⁴⁾ Bir hemşire ve bir kolorektal cerrahın girişimi ile başlatılan bu oluşum kısa sürede ülke içinde model alınmaya başlamıştır. Bu ünite, ülkemizde stomalı bireylerin bakımına yönelik hizmetleri sistemli olarak yürüten ilk ünite. Ünite bünyesinde, hastanenin tüm kliniklerinde ileostomi, kolostomi ve ürostomi açılan, her yaş grubundaki hasta ve yakınlarına ameliyat öncesi dönemden başlayarak eğitim, danışmanlık ve bakım hizmeti verilmektedir. Üniteye bir genel cerrahi uzmanı, üç stoma bakım hemşiresinden oluşan dört kişilik bir ekip hizmet vermektedir. Üniteye, hafta içi 08.00-17.00 saatleri arasında randevu sistemi ile kurum içinden ve dışından gelen tüm stomalı bireylerin ayakta tedavisi ve rehabilitasyonu yapılmakta, ayrıca servislerde yatan stomalı bireylerin de bakım gereksinimleri karşılanmaktadır.

Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği'ne hız kazandıran ikinci büyük gelişme, 2008 yılında Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği (YOİHD)'nin kurulmasıdır. YOİHD, Yara Ostomi İnkontinans Hemşireliği'ni geliştirmek; yara, ostomi ve/veya inkontinans sorunu olan bireylere bakım veren hemşireleri desteklemek ve mesleki gelişmelerini teşvik etmek amacıyla kurulan bir hemşirelik meslek örgütüdür. YOİHD, 2008 yılında Ankara'da kurulmuş olup, bu amaca yönelik olarak hemşirelik bakımı, eğitimi, yönetimi ve mevzuatı gibi alanlardaki faaliyetleriyle çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Derneğin tüzükle belirlenmiş faaliyetlerinden bir kısmı; kongre, konferans, seminer ve sempozyum gibi toplantılar düzenlemek, ilgili ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak; araştırma ve proje planlamak, yarışma düzenlemek, ilgili

alanlarda eğitim bursları vermek, hizmetiçi eğitim programları düzenlemek, ilgili hastaların bakım alma haklarını savunmak, hasta ve yakınlarına eğitim sağlamaktır.⁽⁵⁾ YOİHD bu alanda Türkiye'de kurulmuş olan ilk ve tek hemşirelik derneğidir. Derneğin faaliyetleri kuruluşundan günümüze kadar aktif olarak devam etmekte olup, Türkiye günümüzdeki mevcut durumun ortaya konması açısından makalenin genelinde dernek faaliyetlerine detaylı şekilde yer verilmiştir. Bu yazıda Stoma, Yara Bakım Hemşireliğinin Türkiye'deki mevcut durumu, Miller ve arkadaşlarının, 2003 yılında ortaya koyduğu, hemşirelik mesleğinin profesyonellik kriterleri başlıklarında ele alınmıştır.

Eğitimsel Hazırlık

Eğitim düzeyi, profesyonelleşme yolunda en önemli yapı taşlarından biridir. Türkiye'de hemşire unvanı, üniversitelerin hemşirelik ile ilgili lisans eğitimi veren fakülte ve yüksek okullarından mezun olan kişilere verilir.⁽⁶⁾ Hemşire unvanını alan bir meslek mensubunun, ilgi duyduğu ve çalıştığı alana göre görev yetki ve sorumluluklarının yasa ve yönetmeliklerle belirlenmesi önemlidir. Bu bağlamda; 2011 yılında yayımlanan 27910 sayılı yönetmelik ile belirlenmiş olan "Stoma ve Yara Bakım Hemşiresinin Görev Yetki ve Sorumlulukları" eğitimsel hazırlık kriterini karşılamak açısından önemli bir gelişmedir.⁽³⁾ YOİHD Yönetim Kurulu üyeleri, bu yönetmelik çalışmasında aktif olarak görev almış ve ihtiyaçları karşılayan çağdaş bir yönetmeliği alana kazandırmışlardır.

Özel dal hemşirelerinin bilgi ve deneyimlerini paylaşma, yaşadıkları sorunları ve çözüm önerilerini dile getirme gibi amaçlarla bir araya gelmeleri son derece önemlidir. Bu bağlamda ilki 2007 yılında olmak üzere her yıl düzenli olarak Stoma ve Yara Bakım Hemşireleri toplantısı yapılmaktadır. Bu toplantıların en sonucusu olan 10. toplantı 2018 yılında yapılmıştır. Bu toplantıların her birinde çalıştaylar düzenlenmiş ve birçok faydalı doküman geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları; Stoma ve Yara Bakım Hemşirelerinin bakımlarını kolaylaştıracak ve standart bir dil ile iletişim kurmalarına yardımcı olacak değerlendirme formları, Etik Kodlar, eğitim kitapçıkları, Basınç Ülserine ilişkin sağlık personeli ve toplumun farkındalığının artırılması ve basınç ülserinin önlemeye yönelik faaliyetleri içeren Basınç Ülserlerini Önleme Programlarıdır.⁽⁷⁾

Yayın

Bilimsel bir terim olarak yayın, orijinal ve kendine özgü farklılıkları olan bir çalışmanın hakemli, bilim ile ilgili olan bir dergide yayınlanmasıdır.⁽⁸⁾ Bilimsel bilgileri içeren yayınlar, var olan veya olması öngörülen problemlerle başetmekte ve çözüm önerileri geliştirmekte hemşirelere kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca Ulusal ve uluslararası düzeyde yayımlanmış yayınların takibi ve ilgili alanda kanıt dayalı uygulama yapmak profesyonellik yolunda atılacak önemli adımlardan biridir. Bu amaçla; YOİHD tarafından Avrupa Basınç Ülseri Danışma Paneli (European Pressure Ulcer Advisory Panel: EPUAP) ve Ulusal Basınç Ülseri Danışma Paneli (National Pressure Ulcer

Advisory Panel: NPUAP) tarafından hazırlanan “Basınç Ülserlerinin Tedavisi Hızlı Başvuru Kılavuzu” ve “Basınç Ülserlerinin Önlenmesi Hızlı Başvuru Kılavuzu” Türkçeye çevirilmiş ve alanda kullanımı için sunulmuştur. Yine YOİHD tarafından, Yara Tanılama ve İzlem Formları geliştirilmiştir, hastaların ibadetleri ile ilgili sık sordukları sorular dokümanı hazırlanmış ve YOİHD web sayfasında yayınlanmıştır.⁽⁹⁾

Hastaların stoma ile yaşamlarında uyum sürecini hızlandırmak amacıyla; Türk Ostomi Cerrahi Derneği işbirliği ile “İleostomi ile Yaşam”, “Kolostomi ile Yaşam”, “Ürostomi ile Yaşam”, “İnkontinans ile Yaşam” hasta bilgilendirme kitapçıkları geliştirilmiştir.⁽¹⁰⁾

Hastalara ve konu ile ilgili çalışan hemşirelere kolaylık sağlamak, stoma bakımında ortak bir dil kullanabilmek amaçlarıyla “Çift Parçalı Sistem İleostomi Torbasının Değiştirilmesi”, “Stoma Yerinin Belirlenmesi ve İşaretlenmesi”, “Ürostomi Torbasının Değiştirilmesi”, “Tek Parçalı Sistem Kolostomi Torbasının Değiştirilmesi” ve “Kolostomi İrrigasyonu” isimli eğitim videoları hazırlanmıştır.⁽¹¹⁾

Derneğin kurulmasının ardından günümüze kadar geçen sürede stoma ve yara ile ilgili yayınların ve tezlerin sayısında artış olmuştur. Bu tezlerde konu olarak özellikle öz bakım, cinsellik, ibadet, anksiyete, uyum gibi stomalı bireylerin ve yakınlarının yaşamlarını doğrudan etkileyen sorun alanları irdelenmiştir. Ayrıca kolorektal cerrahi geçiren hastaların yara iyileşme süreçleri, enfeksiyon kontrolü, bakımların bilişim sistemleri ile raporlanması ve ameliyata bağlı basınç yararı iyileşme süreci gibi konular da ele alınmıştır.⁽¹²⁾

Araştırma

Bilimsel araştırma; neden, niçin, nasıl, ne zaman, nerede sorularına cevap vermek için yapılan çalışmalardır ve konu alanıyla ilgili sorunlara çözüm bulmak amacıyla yapılmaktadır.⁽⁸⁾ Stoma ve yara ile ilgili olarak yayımlanmış ulusal ve uluslararası pek çok yayın ve tez bulunmaktadır. Bu yayınlar incelendiğinde, basınç ülseri olan bireylerde yara iyileşme sürecini etkileyen bireysel faktörler, basınç ülseri risk, önleme ve derecelendirme ile ilgili hemşirelerin bilgileri, tıbbi cihazlara bağlı basınç yaralanmalarını önleyici hemşirelik girişimleri, kolostomi ve ileostomi olan bireylerin cinsel yaşamları, ibadetleri, sosyal uyumları, beden imajı algıları, konu ile ilgili ölçeklerin geçerlilik güvenirlik çalışmaları, hasta yakınlarının ve bakım vericilerin yaşadıkları güçlükler ve çözüm önerileri gibi konularının ele alındığı görülmektedir. YOİHD hemşireleri bilimsel bilgiyi kullanmalarının yanı sıra bilgi üretmeye de teşvik etmiş ve bu sürecin içine dahil etmiştir. Bu bağlamda çok merkezli 6 adet araştırma makalesi uluslararası kongrelerde sunulmuş ve indeksli dergilerde yayımlanmıştır.⁽¹²⁻¹⁴⁾

Mesleki Organizasyonlar, Örgüt

Meslek mensuplarının mesleki organizasyonlara üye oluşu ve bu organizasyonlarda aktif rol alması meslekleşme yolundaki

kriterlerden bir diğeridir. Mesleki organizasyonlara üyelik, profesyonelleşme yolunda hemşireliğe önemli katkı sağlamaktadır.⁽¹⁵⁾

Türkiye’de yara ve stoma alanında kurulmuş en eski mesleki organizasyon, Yara Bakımı ve Doku Onarımı Derneği (1996)’dir. 2001 yılında Türk Ostomi Cerrahi Derneği ve 2008 yılında YOİHD kurulmuştur. YOİHD’in Mayıs 2018 itibariyle 206 üyesi bulunmaktadır.⁽¹⁶⁾ Dernek üyesi hemşireler; hastalara, stoma ve yara bakım hemşirelerine, basınç yaralanmalarını durdurmaya yönelik değişik alanlarda planlanan organizasyonların ve çalışmaların yürütülmesinde görev almaktadır. YOİHD aynı zamanda stomalı bireyleri kendi derneklerini kurmaları konusunda teşvik etmiş, desteklemiş, ve bu alanda üç derneğin kurulmasına katkı sağlamıştır. YOİHD ayrıca, Dünya Enterostomal Terapistler Konseyi (World Council of Enterostomal Therapists- WCET), Avrupa Enterostomal Terapistler Konseyi (European Council of Enterostomal Therapy- ECET), Uluslararası Ostomiler Birliği (International Ostomy Association- IOA) ve Avrupa Basınç Ülseri Danışma Paneli (European Pressure Ulcer Advisory Panel- EPUAP) gibi önde gelen meslek örgütleri ile yakın işbirliği içinde olup, bu örgütler aracılığı ile dünyada SYBH’nin güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Toplumsal Hizmet

Bir meslek, toplumun gereksinim duyduğu bir hizmete cevap verir, toplumun ve insanlığın refahının yükselmesine yardımcı olur.⁽¹⁷⁾ Stoma ve yararı olan bireyler uzun süreli ve profesyonel bakıma gereksinim duyarlar. Bu bakım ancak iyi organize edilmiş üniteler aracılığıyla verilebilir. Türkiye’de 2000 yılında, Gazi Üniversitesi Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezi’nde, ilk Stomaterapi Ünitesinin kurulması ile stoma ve yara bakım hemşireleri topluma hizmet sunmaya başlamıştır. Günümüzde İstanbul’da 12, Ankara’da 9, İzmir’de 2, Samsun’da 2, Antalya’da 2, Konya’da 2; Adana, Denizli, Bursa, Zonguldak, Malatya ve Balıkesir’de 1’er tane olmak üzere toplam 35 stomaterapi ünitesi topluma profesyonel hizmet vermektedir.⁽¹⁸⁾

Türkiye’de hizmet veren stomaterapi ünitelerinin organizasyon ve işlev standartları, Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği tarafından, 2014 yılında belirlenmiştir. Bu ünitelerde çalışacak hemşirelerin nitelikleri, hemşire sayısı, hizmet verilen birimler, çalışma koşulları ve şekli, ünitenin fiziksel özellikleri ve donanımları, kayıt sistemleri ve ünitenin işlevleri tanımlanmıştır.⁽¹⁹⁾ Bu standartlar, ulusal düzeyde yaygınlaştırmak amacı ile YOİHD tarafından, resmi yazı ile T.C. Sağlık Bakanlığı Özelikli Birimler departmanına iletilmiştir.

IOA tarafından her yıl kutlanan “Dünya Ostomililer Günü” her yıl Türkiye’de de kutlanmaktadır. Bu etkinliğin amacı; stoması bulunan (ileostomi, kolostomi, ürostomi) hastalara karşı toplumsal farkındalığı artırmak, hastaların karşılaştıkları sorunları, engelleri gündeme getirmek ve stomalı bireylerin sağlık hakkı ve yaşam kalitelerinin artırılmasına katkıda bulunmaktır. Bu etkinlik çerçevesinde tüm stomalı bireyler,

yakınları, sağlık profesyonelleri, medya ve ilgili kişi ve kuruluşlar davet edilmekte ve etkileşimde bulunmaları sağlanmaktadır.⁽²⁰⁾

Dünya Basınç Ülseri Önleme Günü etkinliği kapsamında, dernek öncülüğünde her yıl Türkiye'de etkinlikler düzenlenmektedir. Bu amaçla YOİHD tarafından basınç ülserini durdurmaya yönelik dokümanlar (hasta kılavuzu, tıbbi araç ilişkili basınç yararı önleme uygulamaları kartı, afiş, evrendirme kartı) hazırlanmaktadır. Sonuncusu 2017 yılında ülkemizin değişik illerinden 52 kurum katılımı ile ulusal çapta bir etkinlik düzenlenmiştir. Bu etkinlikler kapsamında; basınç ülserlerine ilişkin farkındalığı artırmaya yönelik poster ve broşür dağıtımı, basınç ülseri evrelerinin kliniklere asılması, bilgilendirme toplantıları, kurumsal web sistemlerinde, hastane elektronik veri tabanı sistemlerinde basınç ülserlerine dikkat çekilmesi, konferanslar, paneller, vb. etkinlikler gerçekleştirilmiştir.⁽²¹⁾

Stoma ile yaşama uyumda bireylerin sıkça karşılaştığı sorunlardan biri olan ibadet ile ilgili sorulara cevap verebilmek amacıyla Diyanet İşleri Bakanlığı Din İşleri Kurulu ile işbirliği yapılmıştır. Stoması olan bireylerin sıkça karşılaştığı sorular cevaplandırılmış ve web sayfasına konulmuştur.⁽²²⁾

Yeterlik ve Sürekli Eğitim

Sürekli eğitim, çalışanların iş yaşamları boyunca becerilerini geliştirmek ve çeşitlendirmek için sürdürmesi gereken faaliyetlerdir. Bireyleri sürekli eğitime yöneltecek yöntem ve uygulamalardan biri, konu alanı ile ilgili kurslar düzenlemektir. Bu kursları uzman hemşireler veya ulusal/uluslararası düzeyde sertifikalı yani yetki belgesine sahip hemşireler organize edebilir. Türkiye'de uzman hemşirelik ve yetki belgesine sahip hemşirelik, 2010 yılında, Hemşirelik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile gündeme gelmiştir. Buna göre, yetki belgesi Bakanlıkça tanzim edilen hemşire; hemşirelik mesleği ile ilgili özellik arz eden birim ve alanlarda yetki belgesine sahip ve bu alanlara ilişkin hemşirelik bakım hizmetlerinden sorumlu hemşiredir.⁽²³⁾ Stoma ve yara bakım hemşireliği özel dalında sertifika programları 56 saatlik kurslar şeklinde, Karadağ tarafından, Gazi Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu ve Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezi Stomaterapi Ünitesi'nde başlatılmıştır. Bu ilk eğitim merkezi Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile bir protokol imzalamış ve kurs programı bu protokol çerçevesinde yürütülmüştür. İlki 2001 yılında "I.Temel Stoma Bakım Hemşireliği Kursu" adı ile başlatılan eğitimler, her yıl düzenlenerek 2014 yılında XII. Temel Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği Kursuna kadar devam etmiştir.⁽²⁴⁾ Teorik ve uygulamalı eğitimden oluşan 56 saatlik bu kurstan bugüne kadar sertifika alan hemşire sayısı 373'tür.⁽²⁵⁾ Sağlık Bakanlığı Sertifikalı Eğitim Yönetmeliği'nin 2014 yılında yürürlüğe girmesi ile bu kurslar kapatılmıştır. Ancak YOİH'nin girişimleri ile kısa süre içinde Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Eğitim ve Sertifikasyon Daire Başkanlığı tarafından (Standard no:4; 07.04.2015) "Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği Standartları"

çalışılmış ve yürürlüğe konulmuştur. Yeni standartlara göre hazırlanan ilk program için Koç Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Semahat Arsel Hemşirelik Eğitim Merkezi (SANERC) uygulama yetkisi alan ilk kurum olmuştur.⁽²⁶⁾ SANERC ilk kursu, 29 Ocak- 09 Mart 2018 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir. WECT tarafından belirlenen uluslararası standartlara da uygun olan bu program toplamda 30 iş günü olup; 80 saat teorik, 160 saat uygulamalı eğitiminden oluşmaktadır.⁽²⁷⁾

Sürekli eğitim bağlamında kronik yara yönetimi ile ilgili de çok sayıda program yürütülmektedir. Yara Bakımı ve Doku Onarımı Derneği tarafından, 2018 yılında, 14. Yara Bakım Hemşireliği kursu düzenlenmiştir. Bu kurs ülkemizin giderek büyüyen sağlık sorunlarından biri olan kronik yaraların önlenmesinde ve tedavi edilmesinde görev alan sağlık profesyonellerine konu ile ilgili güncel bilgi, beceri ve yaklaşımları kazandırmak amacıyla her yıl farklı bölgelerde olacak şekilde yürütülmektedir.⁽²⁸⁾

Bu programlara ilaveten derneğin katkı verdiği çok sayıda kısa süreli kurslar, çalıştaylar, kongre ve sempozyum aktiviteleri de söz konusudur. Örneğin, 2017 yılında Türk Hemşireler Derneği Mersin Şubesi ve Toros Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu işbirliği ile 45 kişinin katılımıyla Yara Bakım Eğitimi gerçekleştirilmiştir.

Meslek Etik Kodları

Etik ve etik davranış, profesyonelliğin kritik bileşenlerinden bir diğeridir. Hemşireler bakım uygulamaları sırasında karmaşık konularla ve etik ikilemlerle sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır.⁽¹⁵⁾ Bu ikilemlerde hemşirelere yol gösterecek en önemli kaynaklar etik kodlardır. Bu nedenle, Stoma ve Yara Bakım Hemşireleri Etik İlkeleri, Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği tarafından 2014 yılında yayımlanmıştır.⁽²⁹⁾ Etik ilkelerin amacı; stoması, yarası ve inkontinansı olan bireylerle bakım veren hemşirelerin, mesleki uygulamalarında etik ilkelere uygun davranışlarını tanımlamak, sorumlulukları konusunda işbirliği yaptıkları sağlık profesyonellerini ve toplumu bilgilendirmek ve yol gösterici olmaktır. Etik ilkeler; hasta haklarına, hasta hakları bildirgelerine, Uluslararası Hemşireler Konseyi'nin Etik Kodları'na, Türk Hemşireler Derneği'nin Etik İlke ve Sorumluluklar metnine, Dünya Enterostomal Terapistler Konseyi'nin Hemşirelik Uygulama Kodlarına ve Uluslararası Ostomililer Birliği'nin hazırladığı Ostomili Bireylerin Hakları'na dayanılarak hazırlanmıştır.

Özerklik

Meslekler için özerklik (otonomi), profesyonelliğin diğer bir önemli bileşenidir. Her mesleğin özerkliği olmalıdır. Özerk mesleklerde, meslek mensupları kendi eğitimleri, uygulamaları ve yönetimleri ile ilgili her türlü kararları alır ve uygular. Meslek mensupları ve meslek örgütleri mesleğin geleceğine ilişkin stratejileri planlar ve uygular. Klinik alanda çalışan hemşireler açısından özerklik, hemşirelerin profesyonel bakımı kendilerinin planlaması ve çalışma ortamındaki işlevleri kontrol edebilmeleri anlamına gelir.⁽¹⁵⁾ Stoma ve Yara Bakım

Hemşireleri, Eğitimsel Hazırlık ve Yeterlik ve Sürekli Eğitim başlıkları altında ele alındığı üzere, lisans mezunu hemşireler olup yetki belgeleri Bakanlıkça onaylı hemşirelerdir. Bakımları sırasında hemşirelik kararlarını verme, uygulamalarını özerk şekilde planlama ve bakımı planlarken kullanılacak araçları-gereçleri belirleme insiyatifine sahiptirler. Ayrıca stoma açılacak bireylerin ameliyat öncesi döneminde stoma yerini işaretleme ve ameliyat sonrasında stomaya uyumunda ve bakımında aktif rol almaktadır. Ayrıca Stoma ve Yara Bakım Hemşirelerinin en temel rollerinden biri hastayı, hasta ailesini, diğer sağlık personelinin ve toplumu eğitmektir. Bu bağlamda hemşire, stoma açılacak hastayı ve ailesini ameliyat öncesi dönemden başlayarak stomalı yaşama hazırlar, ameliyattan sonra periyodik izlemlerle hastaya gerekli bilgiyi ve teknik becerileri kazandırır. Kronik yarası olan hastayı ve ailesini yaranın etiolojisi, komplikasyonların önlenmesi, tedavi ve bakım konusunda eğitir.⁽³⁰⁾ Ülkemizde genel olarak hemşireliğin özerklik düzeyi ile karşılaştırıldığında, SYBH'nin görece daha özerk olduğu, serbest çalışma dahil olmak üzere hem stoma hem de kronik yara yönetiminde diğer sağlık disiplinlerinin ilerisinde olduklarını rahatlıkla söylemek olasıdır.

Teori

Teori, sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar, yasalar bütünüdür. Hemşirelik modelleri ve teorileri, odak noktası olarak bireyi ele almakta ve hemşirelik aktivitelerini "iş merkezli" olmaktan uzaklaştırmaktadır. Ayrıca hemşirenin günlük bakımı organize etmesine yardımcı olarak daha az iş gücü ile daha kaliteli bakım sunmasını sağlamaktadır. Stoma ve Yara Bakım Hemşireleri bu felsefe ile çalışmalarına rağmen, konu kapsamında günümüzde geliştirilmiş herhangi bir teori bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu alandaki hemşirelerin genel olarak ekip işbirliğini önceleyen, birey merkezli, holistik sağlık bakım anlayışına sahip sağlık, eğitim ve sosyal bilimlerin farklı teorilerinin hipotezleri doğrultusunda hizmet verdiklerini rahatlıkla söylemek mümkündür. Çünkü eğitim programları bu doğrultuda evrilmiştir. Her yaştaki birey ve gruplarla ilgilenen ve farklı ortamlarda hizmet sunan bu hemşireler, Dorothea E. Orem'in "Öz Bakım Yetersizliği Modeli", Sister Callista Roy'un "Adaptasyon Modeli", Virginia Henderson'in "Hemşirelik Bakımında 14 Temel Gereksinim Modeli", Hildegard E. Peplau'nun "Kişilerarası İlişkiler Modeli", Betty Neuman'ın "Sistemler Modeli", Nancy Roper, Winifred W. Logan, Alison J. Tierney'in "Yaşam Modeli" veya Madeleine M. Leininger'in "Kültürel Bakım Çeşitliliği ve Evrenselliği Modeli" bakım modellerinden birini ya da bunların kombinasyonlarını rahatlıkla kullanabilirler.⁽³¹⁾

Özetle, Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği ülkemizde ilk Stomaterapi Ünitesinin (2000) ve YOİHD (2008)'in kurulmasından günümüze kadar geçen yaklaşık 20 yıllık sürede, bir özel alan olarak varoluş uğraşısı vermesine ilaveten, profesyonellik kriterleri açısından da önemli ilerleme göstermiştir. Başlangıcında uğraşı alanının zorluğu ve biraz da iç açıcı olmaması nedeni ile hemşirelerin içine girmek istemedikleri bu alana ilgi, her geçen gün hızla artmaktadır. Alana olan ilginin artmasına paralel ola-

rak bundan sonraki süreçte ülke ihtiyacını karşılayacak sayıda hemşire yetiştirilmesi, stomaterapi ünite sayılarının artırılması, stoması ve kronik yarası olan bireylerin ve ailelerinin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesine yönelik ulusal stratejilerin geliştirilmesi öncelikli konulardır.

KAYNAKLAR

1. McFerran T. Nursing dictionary [Hemşirelik sözlüğü]. Pektekin Ç, Dursun Ş, translator. İstanbul: İstanbul Medikal Sağlık ve Yayıncılık; 2017.
2. Göçmen Baykara Z. Hemşirelik bakım kavramı. TJOB. 2014;1(2):92-9. doi: 10.5505/tjob.2014.54264.
3. Hemşirelik yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik. T.C. Resmi Gazete; 2011 April 19. No. 27910. Available from: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419-5.htm>
4. Karadağ A. Gazi Hastanesi Stomaterapi Ünitesi. Cerrahi Ostomi Dergisi. 2008;1(1):50-2.
5. YOİHD Nedir? [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/sayfa.aspx?id=86>
6. Hemşirelik kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun. T.C. Resmi Gazete; 2007 May 2. No. 26510. Available from: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070502-3.htm>
7. Dernek Haberleri [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/haberler.aspx>
8. Adıgüzel O, Tanrıverdi H, Sönmez Özkan D. Mesleki profesyonellik ve bir meslek mensupları olarak hemşireler örneği. Yönetim Bilimleri Dergisi. 2011;9(2):239-60.
9. Yara Dökümanları [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/sayfa.aspx?id=81>
10. Formlar [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/sayfa.aspx?id=78>
11. Videolar [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/sayfa.aspx?id=118>
12. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi [internet]. Available from: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
13. PubMed US National Library of Medicine National Institutes of Health. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=ostomy+wound+nursing+turkey>
14. Google Akademik. Available from: https://scholar.google.com.tr/scholar?as_ylo=2018&q=stoma+yara+hem%C5%9Firelik+&hl=&ra_s_sdt=0,5
15. Karadağ A, Hisar F, Özhan Elbaş N. The level of professionalism among nurses in Turkey. J Nurs Scholarsh. 2007;39(4):371-4. doi: 10.1111/j.1547-5069.2007.00195.x.
16. Mecut Üyeler [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/sayfa.aspx?id=115>
17. Ulusoy F. Hemşireliğin meslekleşmesi. Türk Hemşireler Dergisi. 1990;39(1):13-6.
18. Stomaterapi Üniteleri [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/sayfa.aspx?id=117>
19. Organizasyon ve İşlev Standartları [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/sayfa.aspx?id=129>
20. Dünya Ostomililer Günü Etkinliği [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/haber.aspx?id=20>
21. Basınç Ülserini Önleme Günü Etkinliği [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/haber.aspx?id=69>
22. Stoma Hastaları ile İlgili Sıkça Sorulan Sorular [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: http://www.yoihd.org.tr/images/cust_files/170310164636.pdf
23. Hemşirelik yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete; 2010 March 8. No. 27515. Available from: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100308-4.htm>
24. Tamamlanan Kurslar [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: <http://www.yoihd.org.tr/sayfa.aspx?id=108>

25. Karadağ A. Derneklerimizi tanıyalım, Yara Ostomi İnkontinans Hemşireliği Derneği. Sağlıkla. 2013;Nisan:32-3.
26. Stoma ve Yara Bakımı Hemşireliği Sertifikalı Eğitim Uygulama Yetkisi Alan Sağlık Tesisler [internet]. T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü Sağlık Bakım, Hasta Hizmetleri ve Eğitim Dairesi Başkanlığı. Available from: <https://khgmsaglikbakimdb.saglik.gov.tr/TR,44170/1-stoma-ve-yara-bakimi-hemshireligi-sertifikali-egitim-uygulama-yetkisi-olan-saglik-tesisler.html>
27. Stoma ve Yara Bakım Hemşireliği Sertifika Programı. Koç Üniversitesi Semahat Arsel Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Merkezi. Available from: <https://sanerc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/sites/53/2018/01/Stomabrosur1001.pdf>
28. "14. Yara Bakım Hemşireliği Kursu." Yara Bakım Derneği, 20-22 Nisan 2018, Adana. Available from: <https://www.kongreuzmani.com/14-yara-bakim-hemshireligi-kursu.html>
29. Stoma ve Yara Bakım Hemşireleri Etik İlkeleri 2014 [internet]. Yara Ostomi İnkontinans Hemşireleri Derneği. Available from: http://www.yoihd.org.tr/images/cust_files/141027142205.pdf
30. Karadağ A. Stoma ve yara bakım hemşireliği: Tarihsel gelişim süreci, rol ve işlevleri. J Pediatr Nurs-Special Topics. 2015;1(1):1-8.
31. Karadağ A, Çalışkan N, Göçmen Baykara Z. Hemşirelik teorileri ve modelleri. 1st ed. İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık; 2017.